

Riktlinje för handläggning och utredning av barn och unga enligt socialtjänstlagen

Policy

Program

Plan

>Riktlinje

Regler

Innehållsförteckning

1 Inledning	5
1.1 Syfte	5
2 Barnets bästa	5
2.1 Barns rätt att komma till tals	5
2.1.1 Kontakt med barnet	6
2.1.2 Rätt till stödperson	6
2.1.3 Samverkan	6
2.1.4 Samordnad individuell plan (SIP)	6
3 Dokumentation	7
3.1 Dokumentation i ärenden som rör barn	7
3.1.1 Risk- och skyddsbedömningar	7
3.1.2 Samverkan och informationsutbyte	7
3.1.3 Sekretess, integritet och informationssäkerhet	7
3.1.4 Kommunikation och delgivning	7
3.1.5 Journalföring, bevarande och gallring	8
4 Kommunens ansvar	8
4.1 Ansvarig kommun	8
4.1.1 Fortsatt ansvar vid placering i annan kommun	8
4.1.2 Överflyttning av ärende	8
4.2 Serviceskyldighet	9
4.3 Krav på tillämpning av förvaltningslagen	9
4.4 Sekretess och tystnadsplikt	9
4.5 Dataskyddsförordningen	9
5 Förhandsbedömning	9
5.1 Samråd och konsultation före orosanmälan	9
5.2 Inkomna uppgifter	10
5.2.1 Uppgifter i pågående utredning eller insats	10
5.2.2 Anmälningssmöte	10
5.2.3 Kontakter under förhandsbedömningen	10
5.3 Skyddsbedömning	10
5.4 Uppgifter om våld, sexuella övergrepp och hedersrelaterad problematik	10
5.5 Barn med sexuellt gränsöverskridande eller sexuellt utagerande beteende	11
5.5.1 Barnahus	11
5.5.2 Polisanmälan	11
5.5.3 Sekretess och menprövning	11
5.6 Avliden vårdnadshavare	11
5.7 Beslut om att inleda eller inte inleda utredning	11
5.7.1 Återkoppling till anmälare	11

5.8 Ärenden som ska handläggas av annan kommun	12
5.9 Tolk och kommunikationsstöd	12
6. Utredningsförfarande barn 0–21 år	12
6.1 Utredningsplan	12
6.2 Inhämtande av information.....	12
6.3 Analys och bedömning.....	13
6.4 Beslutsunderlag och sammanställning	13
6.5 Kommunikation med barnet och vårdnadshavarna	13
6.6 Beslut	13
6.7 Utredningstid och eventuell förlängning	14
6.8 Barns behov i centrum (BBIC)	14
6.9 Att tänka på i övrigt när det gäller utredningar	14
6.10 Jäv och opartiskhet	15
7 Uppföljning av insatser	15
7.1 Insatser öppenvården	15
7.1.1 Insatser som kontaktperson, särskild kvalificerad kontaktperson, kontaktfamilj och vård utanför eget hem	16
8 Förutsättningar för tvångsvård enligt LVU.....	16
8.1 Omedelbart omhändertagande enligt LVU	17
8.2 Utreseförbud enligt LVU	18
8.3 Utgångspunkter Utredning vid LVU ansökan	18
8.3.1 Barnets rätt att komma till tals.....	19
8.3.2 Offentligt biträde	19
8.3.3 Frivillighet och proportionalitet.....	19
8.3.4 Bedömning av samtycke.....	19
9 Socialtjänstens skyldigheter när barn och ungdomar är misstänkta för eller har begått brott	19
9.1 Polisens underrättelse och socialtjänstens närvaro vid förhör	20
9.2 Barn som är frihetsberövade	20
9.3 Barn under 15 år.....	20
9.4 Barn och unga 15–20 år	20
9.5 Häktning och prövning av LVU	20
9.6 Påföljder och verkställighet	20
9.7 Särskilt kvalificerad kontaktperson.....	20
10 Kvalitet och uppföljning av verksamhet	20
10.1 Systematiskt kvalitetsarbete	21
10.2 Kvalitet i handläggning och dokumentation.....	21
10.3 Uppföljning på verksamhetsnivå	21

<i>10.4 Avvikelse- och klagomålshantering</i>	<i>21</i>
<i>10.5 Kompetens och rättssäkerhet</i>	<i>21</i>
<i>10.6 Uppföljning av riktlinjen</i>	<i>22</i>
11 Referenser	23

1 Inledning

Handläggningen av ärenden ska följa gällande lagstiftning, rättspraxis, Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd samt socialförvaltningens interna riktlinjer, avtal och rutiner. Insatser enligt socialtjänstlagen (2025:400, SoL) ska vara förebyggande och främja goda levnadsförhållanden för barn och unga samt stödja en trygg uppväxt och en allsidig utveckling. Alla insatser ska utformas individuellt utifrån barns, ungas och familjers olika behov och syfta till att stärka deras egna resurser. En enskild som inte själv kan tillgodose sina personliga behov och inte får dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till insatser som säkerställer skäliga levnadsförhållanden (11 kap. 1 § SoL). Begreppet "livsföring i övrigt" omfattar de personliga behov av stöd som kräver en individuell bedömning i varje ärende.

Denna riktlinje är framtagen som ett stöd för socialsekreterare som arbetar med mottagning och utredning inom verksamhetsområdet barn och unga. Riktlinjen ska bidra till rättssäkerhet, tydlighet och enhetlighet i ärendehandläggningen och skapa goda förutsättningar för samarbete och kvalitet i verksamheten. Beslutade insatser ska överensstämma med kommunens mål och värdegrund och alltid utformas i dialog med den enskilde samt, när behov finns, i samverkan med andra samhällsorgan och organisationer (10 kap. 3 § SoL). Socialtjänstens arbete ska under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser. Verksamheten ska bygga på respekt för självbestämmanderätt och integritet.

För handläggning som rör placerade barn och unga samt familjerättsliga frågor finns särskilda riktlinjer som kompletterar denna. Tillsammans utgör riktlinjerna en samlad struktur för rättssäker handläggning inom barn- och ungdomsområdet i kommunen.

1.1 Syfte

Syftet med denna riktlinje är att säkerställa en rättssäker, likvärdig och transparent handläggning av ärenden som rör barn och unga inom mottagning och utredning. Riktlinjen ger vägledning i hur uppgifter ska tas emot, bedömas och utredas samt hur beslut ska fattas och dokumenteras i enlighet med socialtjänstlagen (2025:400). Den ska bidra till att arbetet präglas av professionalism, saklighet och tydlighet genom att klargöra ansvar, arbetsprocesser och dokumentationskrav samt stärka barnets rätt att komma till tals och att få sina behov bedömda utifrån BBIC. Riktlinjen ska vidare främja helhetssyn, delaktighet och samverkan i varje ärende och därigenom skapa förutsättningar för god kvalitet i handläggningen.

2 Barnets bästa

Begreppet "barn" avser i texten 0 – 18 år och vissa fall upp till 21 år som går på gymnasiet samt barn och unga där Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) kan vara tillämplig.

2.1 Barns rätt att komma till tals

Bedömning av ett barns mognad är av central betydelse för vilken grad och vilken form av delaktighet barnet får i praktiken. Handläggare ska alltid göra en bedömning av vad som är barnets bästa. En viktig del i bedömningen av vad som är barnets bästa är barnets egna synpunkter och åsikter. Det finns olika sätt att göra ett barn delaktig, exempelvis muntligt eller skriftligt, direkt eller via en företrädare.

Delaktigheten består av olika delar:

- Rätt att få relevant information
- Rätt att komma till tals och bli lyssnad på
- Rätt till inflytande utifrån ålder och mognad

Det finns ingen nedre åldersgräns för när ett barn ska få komma till tals och bli lyssnat till. I varje enskilt fall krävs en bedömning om barnets egen förmåga att förstå det som barnet ska uttrycka sig om och anpassa situationen och informationen utifrån det. Det medför att bedömningen av barnets mognad är central för vilken grad av inflytande och självbestämmande ett barn får. Om barnet inte kan, dvs. inte är i stånd att bilda egna åsikter, eller inte vill

framföra sina åsikter ska barnets inställning så långt det är möjligt klarläggas på annat sätt, exempelvis iakttagelser eller inhämtande av uppgifter.

I lagstiftningen finns vissa åldersgränser för barns inflytande och samtycke i handläggning hos socialtjänsten:

- Barn som har fyllt 12 år kan samtycka till öppna insatser, till exempelvis kontaktperson eller annan stödsinsats, även om vårdnadshavare motsätter sig det, under förutsättning att insatsen bedöms som lämplig.
- Barn som har fyllt 15 år kan själva begära eller samtycka till öppna insatser och har rätt att föra sin egen talan. Vårdnadshavares samtycke krävs då inte.

2.1.1 Kontakt med barnet

Socialtjänsten ska göra sitt yttersta för att komma till tals med de berörda barnen för att få del av deras berättelse. För att underlätta detta behövs ett gott samarbete och förtroende mellan barnets vårdnadshavare och socialtjänsten. Socialtjänsten har även ett ansvar att göra en tydlig dokumenterad bedömning om barnets mognad till deltagande och beakta försiktighet med yngre barn.

Om vårdnadshavare inte vill att socialtjänsten ska prata med barnet kan socialtjänsten i vissa fall ändå genomföra barnsamtal. När det gäller samtal med barn under en förhandsbedömning kan samtal med barn som inte har sådan ålder eller mognad att de själva kan bestämma om sin medverkan således inte hållas utan vårdnadshavarens samtycke. Bedömning om att genomföra eller inte genomföra ett samtal med barnet när samtycke saknas, görs i samråd med teamledare och ska dokumenteras.

2.1.2 Rätt till stödperson

Barn har rätt till att ha med sig någon i kontakt med socialtjänsten. Socialtjänsten måste vara lyhörd för att barn som besöker dem vill ha med sig någon som de har förtroende för och även informera barnen om denna möjlighet.

2.1.3 Samverkan

Samverkan är en viktig del av socialtjänstens arbete för att ge barn och unga stöd utifrån en helhetssyn på deras situation och behov. En grundläggande del av samverkan är att socialtjänsten ser barn och föräldrar som medaktörer och gör dem delaktiga i planering, genomförande och uppföljning av stöd och insatser. Många gånger behöver socialtjänsten även samverka med andra, både internt och externt. Det är barns och ungas behov av insatser som avgör vilka verksamheter där samverkan behöver och ske och på vilket sätt.

2.1.4 Samordnad individuell plan (SIP)

Samordnad individuell plan (SIP) ska upprättas när en person behöver insatser från både region och kommun. Motsvarande bestämmelse finns i 16 kap. 4 § HSL. Behovet kan uppmärksammas av socialtjänsten, LSS-verksamhet eller regionen, och den som ser behovet ansvarar för att initiera planen. Den andra huvudmannen är då skyldig att medverka. Det räcker att en huvudman bedömer behov för att skyldigheten ska gälla för båda.

Planen ska, när det är möjligt, tas fram tillsammans med vårdnadshavare och ge barnet eller den unge möjlighet att vara delaktig. Av SIP ska framgå vilka insatser som behövs, vilka insatser respektive huvudman ansvarar för, vilka åtgärder andra aktörer utför samt vem som har det övergripande ansvaret.

Skolan och andra aktörer kan ingå i en SIP. Vårdnadshavare och barn ska få en utskrift av planen. Samordnaren ansvarar för uppföljning och för att kalla till fortsatta möten.

I LifeCare SP hanteras hela SIP-processen, inklusive kallelser och plan. Alla verksamheter inom socialtjänst och region kan kalla till SIP och ska göra det när behov finns och den enskilde samtycker. Aktörer som saknar LifeCare SP, såsom skola, polis, Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan, får kallelser i pappersform.

3 Dokumentation

All dokumentation ska vara saklig, korrekt och utformad så att den är tillräcklig, väsentlig och ändamålsenlig. Enligt Förvaltningslagen (2017:900, 27 §) ska uppgifter av betydelse för ärendet dokumenteras fortlöpande, så att handläggningen är rättssäker, spårbar och transparent. Ansvarig handläggare ska säkerställa att dokumentationen är tydlig, lättförståelig och inte lämnar utrymme för oklara tolkningar. Av anteckningarna ska framgå vem som sagt vad, när kontakter eller möten har ägt rum och vilka som deltagit.

Enligt Socialstyrelsens handbok *Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten* ska dokumentationen ge en samlad och rättvisande bild av ärendet och tydligt visa hur bedömningar, ställningstaganden och beslut har vuxit fram. Det ska framgå vilket underlag som använts, hur olika uppgifter har värderats och hur de påverkat den slutliga bedömningen.

3.1 Dokumentation i ärenden som rör barn

I ärenden som rör barn ska dokumentationen tydligt visa hur barnets bästa har beaktats. Det ska framgå vilka risker och skyddsbehov som identifierats, vilka överväganden som gjorts samt hur barnets bästa har vägts mot andra intressen.

Dokumentationen ska också visa:

- om barnet har träffats och hörts,
- hur samtalen genomförts,
- barnets åsikter, upplevelser och erfarenheter,
- hur barnets synpunkter påverkat utredning, bedömning och beslut, även om barnet framför en annan uppfattning än socialtjänsten.

Om barnet inte har hörts ska skälen till detta framgå.

3.1.1 Risk- och skyddsbedömningar

Risk- och skyddsbedömningar ska dokumenteras tydligt. Det ska framgå vilken bedömning som gjorts, vilka uppgifter den grundar sig på och hur den har påverkat utredning och beslut. Eventuell användning av strukturerade bedömningsmetoder ska framgå.

3.1.2 Samverkan och informationsutbyte

Vid samverkan med exempelvis skola, hälso- och sjukvård, polis eller andra aktörer ska dokumentationen visa:

- vilka kontakter som tagits,
- vad som utbyts,
- om samtycke inhämtats när det krävs,
- vilka ställningstaganden som gjorts och varför.

Samverkan ska alltid dokumenteras så att det är tydligt vilka beslut som grundats på uppgifter från andra aktörer.

3.1.3 Sekretess, integritet och informationssäkerhet

All dokumentation omfattas av sekretess enligt 26 kap. offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Endast uppgifter som är nödvändiga för handläggningen får dokumenteras. Handläggaren ansvarar för att följa kommunens riktlinjer för informationssäkerhet, sekretess och hantering av personuppgifter.

3.1.4 Kommunikation och delgivning

Dokumentationen ska visa att kraven i Förvaltningslagen har följts. Det ska tydligt framgå:

- när barnet och vårdnadshavarna har fått information om utredningens syfte, deras rättigheter och hur handläggningen går till,
- hur de har fått möjlighet att lämna synpunkter innan beslut fattats (kommunikation enligt 25 § FL),

- när beslut har meddelats och hur det har delgivits barnet och vårdnadshavarna.

3.1.5 Journalföring, bevarande och gallring

Handläggaren ansvarar för att föra journal löpande och att låsa journalanteckningar utan dröjsmål, i enlighet med Socialstyrelsens rekommendationer.

Dokumentation ska hanteras i enlighet med:

- kommunens dokumenthanteringsplan,
- arkivlagen,
- kommunens rutiner för bevarande och gallring av handlingar.

Handlingar ska hållas samman i en personakt. En personakt ska avse endast en person. Personakten ska innehålla namn, personnummer och andra kontaktuppgifter till den enskilde. Om den enskilde saknar svenskt personnummer ska personakten i stället innehålla födelsedata, samordningsnummer eller andra uppgifter om den enskilde. Personakten ska innehålla uppgifter om behov av tolk, behov av kommunikationsstöd, god man, förvaltare samt om det finns skyddade personuppgifter genom sekretessmarkering i folkbokföringen. Personakten ska innehålla en upprättad journal. Anteckningarna ska hållas ordnade så att det går att följa och granska handläggningen av ärendet. De ska vara strukturerade och tydligt utformade. Av handlingarna ska det framgå vad som är faktiska omständigheter och händelser av betydelse och vad som är bedömningar.

4 Kommunens ansvar

Kommunens yttersta ansvar för att enskilda får det stöd och den hjälp de behöver regleras i 4 kap. 1 § socialtjänstlagen 2025:400. Av bestämmelsen framgår att kommunen ansvarar för socialtjänsten inom sitt område och har det yttersta ansvaret för att enskilda får de insatser som behövs. Ansvaret begränsar inte det ansvar som exempelvis regionens hälso- och sjukvård eller skolans elevhälsa har. Socialtjänsten kan i undantagsfall ge tillfälligt bistånd om en annan huvudman inte omedelbart kan ta sitt ansvar och barnets eller den unges behov är så akuta att stödet inte kan avvakta.

4.1 Ansvarig kommun

Frågan om vilken kommun som ansvarar för att utreda och besluta i ett ärende regleras i 29 kap. socialtjänstlagen 2025:400. Det är bosättningskommunen som ansvarar för stöd och hjälp. Om det står klart att en annan kommun än vistelsekommunen har ansvaret, är vistelsekommunens ansvar begränsat till akuta situationer. Med bosättningskommun avses den kommun där den enskilde är stadigvarande bosatt eller den kommun där den enskilde har sin starkaste anknytning. Om personen saknar stadigvarande bostad ansvarar den kommun där anknytningen är starkast. En kommun behåller ansvaret för en enskild som vistas i annan kommun till följd av placeringsbeslut, exempelvis familjehem, hem för vård eller boende eller stödboende.

4.1.1 Fortsatt ansvar vid placering i annan kommun

När barn eller unga vistas i annan kommun på grund av beslut om placering, till exempel i familjehem, HVB eller stödboende, har placerande kommun fortsatt ett sammanhållet ansvar. Kommunen ansvarar då för samtliga insatser och allt stöd som behövs i samband med placeringen.

4.1.2 Överflyttning av ärende

29 kap i SoL. innehåller vidare regler om överflyttning av ärenden mellan kommuner. Ett ärende ska flyttas om den enskilde har starkast anknytning till en annan kommun och det, med hänsyn till önskemål, hjälpbehovets varaktighet och omständigheterna i övrigt, framstår som lämpligt. Om kommunerna inte är överens kan den kommun som vill överflytta ärendet ansöka hos Inspektionen för vård och omsorg.

En utredning enligt 14 kap 2 § SoL ska fullföljas av den kommun som påbörjat den, om inte den nya kommunen samtycker till att ta över utredningen.

4.2 Serviceskyldighet

Socialnämnden ska enligt 6 § förvaltningslagen se till att kontakterna med enskilda blir smidiga och att de får det stöd de behöver för att kunna tillvarata sina intressen. Hjälp ska lämnas i den utsträckning som är lämplig med hänsyn till ärendets art, den enskildes behov och myndighetens verksamhet. Hjälpen ska ges utan onödigt dröjsmål. Exempel på service är att myndigheten erbjuder kontakt via samma kanal som den enskilde har valt, håller öppet för att ta emot och registrera handlingar under helgfria vardagar samt tar emot besök och telefonsamtal och informerar om aktuella öppettider.

4.3 Krav på tillämpning av förvaltningslagen

Socialnämndens skyldighet att tillämpa förvaltningslagens bestämmelser i ärenden regleras i 11 kap. 7 och 8 §§ socialtjänstlagen. Dessa bestämmelser innebär att socialtjänsten ska följa bland annat regler om partsinsyn, handläggningsfrister, utredningsansvar, kommunikation, dokumentation av beslut, motivering av beslut samt information om hur beslut kan överklagas. Möjligheten att begära yttranden enligt förvaltningslagen påverkar inte sekretessreglerna och kan kräva den enskildes samtycke.

4.4 Sekretess och tystnadsplikt

Inom kommunens verksamhet enligt socialtjänstlagen gäller sekretess enligt 26 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen för uppgifter om enskildas personliga förhållanden. Tystnadsplikt enligt 2 kap. 1 § innebär att sådana uppgifter inte får röjas till utomstående. Uppgifter kan lämnas ut om den enskilde samtycker eller om en legal företrädare, till exempel god man eller förvaltare, gör det när det behövs för att tillvarata den enskildes intressen. Vissa statliga myndigheter, som Försäkringskassan, kan enligt 110 kap. 21 § socialförsäkringsbalken kräva in uppgifter trots sekretess.

4.5 Dataskyddsförordningen

Dataskyddsförordningen, GDPR, reglerar hur personuppgifter ska behandlas. Varje verksamhet ansvarar för sina egna behandlingar och måste säkerställa att det finns en tydlig rättslig grund. Verksamheten ska informera den enskilde om hur personuppgifter hanteras, säkerställa att endast behöriga har tillgång till dem och att uppgifterna skyddas mot obehörig åtkomst och mot att förstöras. Ändamålet med insamlingen ska vara tydligt. Det är inte tillåtet att samla in fler uppgifter än nödvändigt. Överträdelser kan leda till sanktionsavgifter från Integritetsskyddsmyndigheten, och den enskilde kan även begära skadestånd vid överträdelser av förordningen eller dataskyddslagstiftningen.

5 Förhandsbedömning

Förhandsbedömningen är socialtjänstens första prövning av de uppgifter om oro som kommit in om ett barn. Syftet är att bedöma om det finns skäl att inleda en utredning eller om ärendet kan avslutas utan utredning. Förhandsbedömningen ska göras skyndsamt och vara avslutad senast inom 14 dagar från det att uppgifterna inkommit.

Förhandsbedömningen ska alltid utgå från gällande lagstiftning, barns rättigheter enligt barnkonventionen och principen om barnets bästa. Vid en inkommen ansökan från part ska förhandsbedömning inte genomföras. En utredning ska då inledas utan dröjsmål, i enlighet med socialtjänstlagens krav.

5.1 Samråd och konsultation före orosanmälan

Både professionella och privatpersoner ska ha möjlighet att samråda med socialtjänsten utan att barnet behöver identifieras. Syftet är att underlätta rådgivning och tidig upptäckt av oro.

Om uppgifterna som framkommer vid samråd är av allvarlig karaktär bör socialtjänsten uppmana den som samråder att lämna barnets identitet och göra en orosanmälan enligt socialtjänstlagen.

5.2 Inkomna uppgifter

Uppgifter om oro för ett barn kan komma in på olika sätt, till exempel genom en skriftlig eller muntlig anmälan, en ansökan från barnet eller vårdnadshavare eller genom information på annat sätt. Alla inkomna uppgifter ska tas emot, dokumenteras och bedömas.

Socialtjänsten ska kontrollera om barnet redan är känt i verksamhetssystemet (Lifecare) och om uppgifterna rör ett eller flera barn i familjen. Även i pågående utredningar eller insatser kan ny oro uppstå. Nya uppgifter ska då bedömas i förhållande till det pågående ärendet, och det ska avgöras om de kan hanteras inom ramen för det eller om en ny utredning behöver inledas.

5.2.1 Uppgifter i pågående utredning eller insats

Om det kommer in ny oro när en utredning eller insats redan pågår, ska socialtjänsten bedöma om uppgifterna kan hanteras inom det pågående ärendet eller om det finns behov av en ny eller utvidgad utredning. Bedömningen ska dokumenteras, liksom om och hur barnet och vårdnadshavarna informerats om de nya uppgifterna och ställningstagandena.

5.2.2 Anmälningssmöte

I vissa fall kan ett anmälningssmöte hållas med den som omfattas av anmälningsskyldighet, familjen och socialtjänsten. Syftet är att skapa tydlighet kring den oro som finns och stärka samverkan. Vid anmälningssmöte ges barnet och vårdnadshavarna möjlighet att ta del av uppgifterna.

5.2.3 Kontakter under förhandsbedömningen

Förhandsbedömningen är en begränsad process. Den ska ge underlag för att ta ställning till om en utredning ska inledas eller inte. Under förhandsbedömningen kan socialtjänsten ha kontakt med barnet och vårdnadshavarna om det bedöms lämpligt. Kontakterna ska vara begränsade och syfta till att klargöra uppgifterna och bedöma barnets behov av skydd eller stöd. Barnet bör, utifrån ålder och mognad, ges möjlighet att komma till tals. Skälen ska dokumenteras om barnet inte informeras eller inte ges möjlighet att uttrycka sin åsikt.

Andra kontakter än med barnet, vårdnadshavare och uppgiftslämnaren ska inte ske, utan att en utredning inleds. Förhandsbedömningen ska heller inte omfatta hembesök.

5.3 Skyddsbedömning

En skyddsbedömning ska göras samma dag som uppgifter om oro för ett barn kommer in. Syftet är att bedöma om barnet behöver ett omedelbart skydd och vilka akuta åtgärder som i så fall behöver vidtas. Bedömningen ska motiveras och dokumenteras individuellt.

Vid uppgifter om våld eller annan allvarlig risk ska skyddsbedömningen göras skyndsamt och i regel i samråd med teamledare. Skyddsbedömningar bör följas upp och nya skyddsbedömningar ska göras när nya uppgifter tillkommer eller barnets situation förändras.

5.4 Uppgifter om våld, sexuella övergrepp och hedersrelaterad problematik

Uppgifter om att ett barn har utsatts för eller bevittnat våld, utsatts för sexuella övergrepp eller befinner sig i en hedersrelaterad kontext ska alltid tas på största allvar. Sådana uppgifter bör som huvudregel föranleda att en utredning inleds utan att stanna vid en begränsad förhandsbedömning. Barnets syskon ska också omfattas av bedömningen.

I ärenden som rör våldsutsatta barn eller barn som bevittnat våld ska risken för fortsatt utsatthet bedömas fortlöpande och dokumenteras under hela utredningsprocessen.

5.5 Barn med sexuellt gränsöverskridande eller sexuellt utagerande beteende

Om det kommer uppgifter om att ett barn har ett sexuellt gränsöverskridande eller sexuellt utagerande beteende ska socialtjänsten göra en bedömning av barnets behov av skydd och stöd, liksom eventuella andra berörda barn. Vid behov kan strukturerade bedömningsmetoder och samråd med Barnahus eller andra specialiserade verksamheter bli aktuella.

5.5.1 Barnahus

Vid misstanke om brott mot barn, våld, sexuella övergrepp eller hedersrelaterad problematik kan socialtjänsten samråda med Barnahus. Avidentifierat samråd kan genomföras innan vårdnadshavare informeras, till exempel för att ta ställning till polisanmälan eller behov av barnförhör. Syftet är att säkerställa ett samordnat, barnvänligt och rättssäkert förfarande.

5.5.2 Polisanmälan

Socialtjänsten ska ta ställning till om uppgifterna ger skäl att göra en polisanmälan vid misstanke om att ett barn utsatts för brott. Bedömningen ska dokumenteras, oavsett om polisanmälan görs eller inte. Polisanmälan ska göras skyndsamt när det bedöms nödvändigt.

5.5.3 Sekretess och menprövning

I ärenden som rör våld, övergrepp eller hedersrelaterad utsatthet ska socialtjänsten göra en särskild bedömning av vilka uppgifter som kan lämnas till vårdnadshavare utan att barnet riskerar att fara illa eller att en brottsutredning försvåras. Menprövning och ställningstaganden till sekretess ska dokumenteras.

5.6 Avliden vårdnadshavare

När en vårdnadshavare har avlidit kan det finnas skäl att inleda utredning för att bedöma om den efterlevande föräldern eller annan omsorgsperson kan tillgodose barnets behov. Bedömningen ska utgå från barnets bästa och göras enligt ordinarie utredningsförfarande.

5.7 Beslut om att inleda eller inte inleda utredning

Förhandsbedömningen ska avslutas med ett dokumenterat beslut om att inleda eller inte inleda utredning. Beslut ska fattas inom 14 kalenderdagar från det att uppgifterna inkom, om det inte finns synnerliga skäl för förlängning. Möjligheten till förlängning ska användas restriktivt. Beslutet ska motiveras och innehålla hänvisning till relevant lagstiftning. Det ska framgå hur barnet har informerats och getts möjlighet att uttrycka sin åsikt, samt hur barnet och vårdnadshavarna informerats om beslutet. Beslutet ska meddelas parterna utan dröjsmål. Utredning ska inledas om det står klart att barnet kan vara i behov av insatser för skydd eller stöd. Om det inte finns några sådana behov och det är tydligt att socialtjänsten inte kan eller bör vidta några åtgärder, ska ingen utredning inledas.

5.7.1 Återkoppling till anmälare

När anmälan kommer från någon som omfattas av anmälningsskyldigheten ska socialtjänsten, i den utsträckning sekretessreglerna medger det, lämna återkoppling om huruvida en utredning har inletts eller inte inletts, om uppgiftslämnaren begär det. Några närmare uppgifter om barnets eller familjens förhållanden får inte lämnas utan samtycke.

Situationer när det kan vara olämpligt med en återkoppling är exempelvis när vårdnadshavaren ännu inte har underrättats om att en utredning inletts eller när ett utlämnande av uppgiften antas kunna leda till att insatser försenas eller försvåras och kan göra att barnets möjlighet att få nödvändigt skydd och stöd försämras.

Särskilt bör observeras att andra anmälare än de anmälningsskyldiga ej har rätt att få annan återkoppling än allmän information om hur socialtjänsten hanterar inkomna anmälningar gällande barn och unga. De har dock ingen rätt att med hänsyn till socialtjänstsekretessen få någon information om utredning inletts eller ej. De har heller ingen möjlighet att få information om det barn eller den ungdom som deras anmälan rör redan är föremål för utredning.

De kan dock i samband med mottagen anmälan få allmän information om socialtjänstens hantering av anmälningar gällande barn och unga.

5.8 Ärenden som ska handläggas av annan kommun

Om uppgifter inkommer om ett barn eller en familj som hör till annan kommun ska socialtjänsten i Lekebergs kommun säkerställa att ärendet överlämnas till rätt kommun. Överlämnandet ska dokumenteras, liksom kontakt med den mottagande kommunen. Hanteringen ska följa gällande regler om ansvarsfördelning mellan kommuner.

5.9 Tolk och kommunikationsstöd

Socialtjänsten ansvarar för att varje barn och varje vårdnadshavare får information och möjlighet att uttrycka sig på ett sätt som de kan förstå. Behov av tolk eller annat kommunikationsstöd ska uppmärksammas tidigt och dokumenteras i personakten.

Tolk ska anlitas när barnet eller vårdnadshavaren inte behärskar svenska i tillräcklig grad, har hörselnedsättning, använder teckenspråk eller har annat kommunikationsbehov. Barn får aldrig användas som tolk.

Information till barn ska anpassas efter ålder, mognad, språklig förmåga och eventuella funktionsnedsättningar. För barn med neuropsykiatriska eller intellektuella funktionsnedsättningar kan kommunikationsstöd behövas, exempelvis bildstöd eller visuella hjälpmedel.

Handläggaren ansvarar för att bedöma behovet av tolk och kommunikationsstöd i varje enskilt ärende, boka tolk vid behov och dokumentera när tolk använts.

6. Utredningsförfarande barn 0–21 år

Utredningar som rör barn och unga 0–21 år ska bedrivas enligt BBIC (Barns behov i centrum). BBIC ska vara vägledande under hela utredningsprocessen: vid planering, inhämtande av uppgifter, analys, bedömning, beslut och uppföljning.

Utredningen ska inte göras mer omfattande än vad ärendet kräver, men tillräckligt grundlig för att ge ett säkert underlag för bedömning av barnets behov av skydd och stöd.

6.1 Utredningsplan

När utredning har inletts ska en utredningsplan upprättas. Syftet är att skapa struktur i utredningsarbetet och göra det tydligt för barnet och vårdnadshavarna vad utredningen ska handla om.

Utredningsplanen ska beskriva:

- vilka frågeställningar som ska utredas,
- vilka kontakter som behöver tas och vilken information som behöver inhämtas,
- en tidsplan för hur utredningen ska genomföras.

Vårdnadshavarna och barnet, utifrån ålder och mognad, görs delaktiga i planeringen. Utredningsplanen kan revideras under utredningens gång om det tillkommer nya uppgifter eller om förutsättningarna förändras.

6.2 Inhämtande av information

Uppgifter som inhämtas i utredningen ska vara relevanta för frågeställningarna och för bedömningen av barnets situation. Utredningen ska inte bli mer omfattande än nödvändigt, men samtidigt ge en samlad och rättvisande bild.

Information kan inhämtas genom:

- samtal med barnet,

- samtal med vårdnadshavare och andra omsorgspersoner,
- uppgifter från förskola, skola, hälso- och sjukvård och andra viktiga personer eller verksamheter,
- hembesök när det bedöms lämpligt,
- genomgång av tidigare dokumentation inom socialtjänsten.

Samtycke från barn över 15 år och vårdnadshavare ska inhämtas när det behövs för att ta del av uppgifter från andra verksamheter. Om samtycke saknas ska en bedömning göras om uppgifterna ändå kan inhämtas med stöd av lagstiftning.

Barnet ska erbjudas enskilda samtal, om det inte är direkt olämpligt. Om barnet inte kan eller vill delta i samtal ska utredaren överväga andra sätt att fånga barnets perspektiv. Skälen till att barnet inte kommit till tals ska dokumenteras.

6.3 Analys och bedömning

Analysen ska samla och värdera de uppgifter som kommit fram under utredningen och sätta dem i relation till barnets behov, föräldrarnas förmåga och faktorer i barnets omgivning, i enlighet med BBIC.

Bedömningen kan bland annat omfatta:

- bedömning av barnets behov,
- bedömning av föräldrarnas förmåga
- risk- och skydd
- mottaglighet

Analys och bedömning ska besvara de frågeställningar som formulerades i utredningsplanen och leda fram till ett underlag för beslut om insats eller avslut.

6.4 Beslutsunderlag och sammanställning

Utredningen ska sammanställas på ett sätt som gör det tydligt:

- vilken information som legat till grund för bedömningen,
- hur utredningen har genomförts,
- vem som lämnat vilka uppgifter,
- vilka iakttagelser socialtjänsten gjort,
- hur barnet har fått information och getts möjlighet att uttrycka sin åsikt.

All dokumentation i journalen behöver/ska inte tas med i sin helhet i utredningen, utan det som är väsentligt för bedömningen ska sammanställas och finnas med. Skillnad ska hållas mellan fakta, iakttagelser och professionella bedömningar.

6.5 Kommunikation med barnet och vårdnadshavarna

Innan utredningen avslutas ska barnet och vårdnadshavarna få ta del av utredningen och ges möjlighet att lämna synpunkter, i enlighet med förvaltningslagens krav på kommunikation. Det ska framgå hur och när utredningen har kommunicerats och om parterna haft möjlighet att bemöta uppgifter i utredningen.

Barnets rätt att komma till tals, men också rätten att avstå, ska respekteras. Socialtjänsten ska säkerställa att barnet får information på ett sätt som barnet kan förstå.

6.6 Beslut

Beslut som fattas efter avslutad utredning ska utgå från barnets bästa och bedömningen av barnets behov av stöd eller skydd. Av beslutet ska det framgå:

- vad som beslutats,
- vilket underlag beslutet bygger på,
- vilket lagrum som beslutet grundar sig på,
- hur barnets synpunkter och åsikter har beaktats.

Överklagbara beslut ska meddelas skriftligt med besvärshänvisning. Beslut ska dokumenteras och registreras i verksamhetssystemet (Lifecare).

6.7 Utredningstid och eventuell förlängning

Utredningen ska normalt vara avslutad inom fyra månader från det att beslut om att inleda utredning fattats. Om det finns särskilda skäl kan utredningstiden förlängas (se delegationsordning). Ett beslut om förlängning ska motiveras, dokumenteras och kommuniceras till barn och vårdnadshavare.

6.8 Barns behov i centrum (BBIC)

BBIC, Barns behov i centrum, beskriver ett arbetssätt för socialtjänstens barn- och ungdomsvård. Det innehåller en struktur för handläggning, genomförande och uppföljning av myndighetsutövningen. BBIC är anpassat efter socialtjänstens regelverk och är framtaget av Socialstyrelsen.

BBIC är en hjälp och ett redskap för handläggare för att arbeta med socialtjänstens barnavård på ett strukturerat sätt, med fokus på barnet och dess behov samt föräldrars förmåga att möta barnets behov. Det viktiga är att förstå de sju grundprinciperna, som tillsammans med BBIC-triangeln ska ligga till grund för handläggningen och dokumentationen.

BBIC tillhandahåller en grundbok, vilket ska vara en hjälp och underlätta handläggningen. Grundboken är framtaget utifrån aktuell lagstiftning och föreskrifter för att öka rättssäkerheten i handläggningen.

Arbetet inom BBIC bygger på följande grundprinciper:

- **Utgå från barnets rättigheter**
Barnets rättigheter enligt lagstiftning och barnkonventionen ska genomsyra all handläggning.
- **Barnets bästa ska vara avgörande**
Alla beslut ska utgå från vad som bedöms vara bäst för barnet, både på kort och på lång sikt.
- **Likvärdiga möjligheter för varje barn**
Barn ska ges likvärdiga förutsättningar oavsett bakgrund, boendeort eller familjesituation.
- **Delaktighet**
Barnet och föräldrarna ska göras delaktiga i processen. Barnets åsikter ska inhämtas utifrån ålder och mognad och beaktas i bedömningar och beslut.
- **Samverkan**
Barnets behov uppmärksammas bäst när socialtjänsten samverkar med barnet, nätverket och andra verksamheter. Arbetet ska bidra till god samordning och helhet.
- **Motverka svårigheter och stärka resurser**
Handläggningen ska uppmärksamma både risk- och skyddsfaktorer och syfta till att stärka barnets och familjens egna resurser.
- **Helhetsperspektiv**
Barnets situation ska bedömas utifrån barnets utveckling, föräldrarnas förmåga och familjens och miljöns faktorer. Helhetsperspektivet illustreras av BBIC-triangeln.

6.9 Att tänka på i övrigt när det gäller utredningar

- Källan till alla påståenden och uppgifter ska framgå.

- Fakta ska inte blandas med omdömen utan hållas isär under åtskilda rubriker.
- Det måste klart framgå vad parterna framfört, medgivit eller bestridit och vad som är utredarens egna bedömningar.
- Såväl positiva som negativa omständigheter ska finnas med i utredningen, såvida informationen är relevant för den huvudsakliga frågeställningen.
- Det är av stor vikt att utredningen inte är behäftad med några faktiska fel.
- Utredningen ska inte vara alltför omfångsrik och uppgifter ska inte upprepas på flera ställen.
- Använd ett enkelt språk och undvik eller förtydliga fackuttryck. Använd ett konkret språk som svarar på frågor som exempelvis hur mycket, hur ofta och när?
- Kontrollera att påståendena i bedömningen är väl underbyggda i utredningen.
- Det är viktigt att sammanfattningen är välskriven och innehåller allt väsentligt – men ta inte med några nya fakta.
- Datera utredningen då den är slutförd. Ta ut en originalhandling ur verksamhetssystemet som ska undertecknas av utredaren. Ändringar, tillägg och kommentarer efter kommunikering med parterna ska finnas i en särskild bilaga till utredningen.

6.10 Jäv och opartiskhet

Handläggningen ska präglas av saklighet och opartiskhet. Regler om jäv finns i förvaltningslagen (2017:900). En handläggare är jävig om det finns en omständighet som kan rubba förtroendet för handläggarens opartiskhet, exempelvis släktskap, vänskaps- eller konfliktförhållande, egenintresse eller annat som kan påverka handläggningen.

En handläggare som bedömer att jäv kan föreligga ska omedelbart anmäla detta till sin chef och inte vidta ytterligare åtgärder i ärendet. En annan handläggare ska då ta över ärendet.

Jäv ska dokumenteras i ärendet, liksom vem som övertagit handläggningen och när.

7 Uppföljning av insatser

Socialtjänsten ska följa upp alla beviljade insatser för att säkerställa att de genomförs med god kvalitet och att de leder till en positiv utveckling för barnet. Uppföljningen är en viktig del av rättssäker myndighetsutövning och ska alltid utgå från barnets bästa och barnets rätt att komma till tals.

Uppföljningen ska planeras, genomföras och dokumenteras enligt BBIC. Det innebär att bedömningen ska utgå från barnets behov, föräldrarnas förmågor och faktorer i familj och omgivning. I uppföljningen ska både resurser och svårigheter synliggöras, och insatsen ska värderas utifrån om den gett avsedd effekt.

Insatser ska följas upp regelbundet och i den omfattning som barnet behöver.

7.1 Insatser öppenvården

I Lekebergs kommun är målsättningen att alla insatser på öppenvården följs upp var tredje månad, men uppföljning kan ske oftare om barnets situation kräver det. I uppdraget och genomförandeplanen ska det framgå hur uppföljningen ska genomföras (*se rutin i kvalitetsledningssystemet: Rutin – att arbeta med uppdrag, genomförandeplan och uppföljning*).

Vid varje uppföljning ska det framgå:

- om insatsen fungerar som avsett,
- vilken förändring som skett i barnets situation,
- om målen uppnåtts eller behöver justeras,

- hur barnet och vårdnadshavarna varit delaktiga,
- om insatsen ska fortsätta, förändras eller avslutas.

BBIC:s dokumentationsstöd för uppföljning ska användas. Det ger en struktur för att bedöma resultat och för att mäta förändring över tid, till exempel genom bedömningsskalor eller andra metoder. Uppföljningen ska beskriva barnets tidigare situation, nuläget (resultat) och planeringen framåt.

7.1.1 Insatser som kontaktperson, särskild kvalificerad kontaktperson, kontaktfamilj och vård utanför eget hem

Insatser i form av kontaktperson och särskilt kvalificerad kontaktperson kräver särskilt noggrann uppföljning eftersom de ofta utförs av personer som inte är anställda i verksamheten och ofta pågår under längre tid. Genomförandeplanen ska tydligt ange hur och hur ofta insatsen ska följas upp. Uppföljningen bör ske minst en gång var sjätte månad, men oftare när barnets behov förändras, när insatsen är omfattande eller när särskilda skäl föreligger. Syftet är att säkerställa att stödet fungerar, att barnet har en trygg och stabil situation och att insatsen ger avsedd effekt.

Gällande insatser som kontaktfamilj och vid vård utanför eget hem, *se "riktlinje – placerade barn och unga utanför eget hem"*.

8 Förutsättningar för tvångsvård enligt LVU

LVU är en skyddslag som kompletterar SoL när frivilliga insatser inte är möjliga. LVU syftar till att trygga möjligheterna att ge barn och unga den vård och behandling som de behöver.

För att LVU ska kunna tillämpas måste tre förutsättningar vara uppfyllda.

För det första måste det finnas ett missförhållande som har anknytning till den unges hemmiljö (2 § LVU) eller till den unges eget beteende (3 § LVU). Båda missförhållandena kan förekomma samtidigt.

För att beskriva missförhållanden som har anknytning till den unges hemmiljö används ofta benämningen eller ordet miljöfall. Missförhållanden som har anknytning till den unges beteende brukar beskrivas som beteendefall.

Med missförhållanden hänförliga till den unges hemmiljö (miljöfallen) menas att den unge utsätts för

- fysisk eller psykisk misshandel,
- otillbörligt utnyttjande,
- brister i omsorgen eller
- något annat missförhållande i hemmet.

Med missförhållanden hänförliga till den unges beteende (beteendefallen) menas att den unge

- har ett skadligt bruk och beroende
- ägnar sig åt brottslig verksamhet eller
- har något annat socialt nedbrytande beteende.

En andra förutsättning för vård enligt LVU är att missförhållandet eller missförhållandena gör att det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.

För vård enligt LVU krävs för det tredje även att behövlig vård eller behandling inte kan ges på frivillig väg med samtycke från barnets vårdnadshavare och, när barnet är 15 år, från barnet självt.

Vård kan också ges enligt LVU om samtycket skulle vara bristfälligt, exempelvis genom att det bara finns ett samtycke till en del av de behövliga insatserna. Vård kan också ges om samtycket skulle bedömas inte vara tillförlitligt, exempelvis om vårdnadshavare eller den unge tidigare avbrutit frivilliga insatser eller bedöms inte vara mottagliga för frivilliga insatser som man i och för sig samtyckt till.

LVU kan i miljöfallen tillämpas fram till dess barnet fyller 18 år, det vill säga. blir myndigt. I beteendefallen kan LVU tillämpas fram till dess att den unge fyller 21 år.

Den begränsningen finns också att vård enligt LVU normalt bara kan beslutas när barnet eller den unge har sin bosättning eller sin hemvist här i landet. Har barnet sin hemvist i annat land är svensk domstol inte behörig att besluta om vård enligt LVU.

Däremot kan ett omedelbart omhändertagande enligt lagen beslutas även när svensk domstol inte är behörig att besluta om LVU-vård (se under omedelbart omhändertagande nedan).

Socialnämnden har en skyldighet att ingripa och göra en ansökan om vård enligt LVU när det bedöms att det behövs för att skydda barnet eller den unge på grund av missförhållanden. Nämnden är också skyldig att ansöka om LVU-vård då frivilliga insatser inte är möjliga.

Ansökan (4 § LVU) till förvaltningsrätten ska innehålla en redogörelse för

- den unges förhållanden,
- de omständigheter som utgör grund för att den unge behöver beredas vård,
- tidigare vidtagna åtgärder,
- den vård som Socialnämnden avser att anordna,
- hur relevant information lämnats till den unge,
- vilket slags relevant information som lämnats samt
- den unges inställning.

Om det beslutats om läkarundersökning av den unge (32 § LVU) bör även läkarintyg bifogas till ansökan (se överenskommelse om hälsoundersökning).

Enligt 5 kap. 1 § socialtjänstförordningen (2001:937) ska en ansökan om vård enligt LVU, om det inte möter särskilda hinder, särskilt beskriva

- den unges hälsa, utveckling, sociala beteende och skolgång samt relationer till anhöriga och andra närstående,
- socialnämndens bedömning av den unges behov av vård och hans eller hennes vårdnadshavares förmåga att tillgodose detta behov
- den unges och hans eller hennes vårdnadshavares syn på behovet av vård och förhållandena i övrigt samt en vårdplan.

Att ta ställning till om ansökan om LVU-vård ska göras och fatta beslut om sådan ansökan hos förvaltningsrätten är i Lekebergs kommun delegerat från socialnämnd till nämndens arbetsutskott (AU)

8.1 Omedelbart omhändertagande enligt LVU

Om den unge har behov av LVU-vård kan det finnas ett behov av att ingripa akut och omedelbart omhänderta barnet eller den unge.

I sådana fall är det ofta inte möjligt att vänta med ett ingripande under den tid det skulle ta för förvaltningsrätten att handlägga en LVU-ansökan och på ett beslut om vård från rätten.

Det finns därför en möjlighet för Socialnämnden att i sådana akuta fall fatta beslut om ett omedelbart omhändertagande enligt lagen (6 § LVU).

För att ett omedelbart omhändertagande ska kunna beslutas krävs att det är sannolikt att den unge behöver beredas vård enligt LVU.

Därtill krävs att:

- rättens beslut om vård inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling eller att

- rättens beslut inte kan avvaktas med hänsyn till risken att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras.

Möjligheterna för Socialnämnden att besluta om ett omedelbart omhändertagande finns även av barn i vissa internationella situationer när svensk domstol inte har behörighet att besluta om LVU-vård (6 a § LVU). Exempelvis kan vara fråga om att säkerställa ett omedelbart behov av skydd för ett barn som är på tillfälligt besök här i landet, men som har sin hemvist i annat land.

Är situationen så akut att det inte ens går att avvakta ett beslut om omedelbart omhändertagande från Socialnämnden, får nämndens ordförande eller annan någon annan ledamot som nämnden förordnat enligt lagen besluta om omhändertagande. Beslutet ska anmälas till nämndens nästa sammanträde. Denna möjlighet till ordföranden eller annan förordnad ledamot att fatta beslut i brådskande situationer följer direkt av lagen (6 § andra stycket LVU).

Har nämnden, ordföranden eller annan förordnad ledamot fattat beslut om ett omedelbart omhändertagande ska beslutet tillsammans med handlingarna i ärendet underställas förvaltningsrätten inom en vecka från den dag då beslutet fattades (7 § LVU).

Om förvaltningsrätten fastställer det underställda beslutet ska Socialnämnden enligt lagen (8 § LVU) inom fyra veckor från den dag då omhändertagandet verkställdes ansöka hos förvaltningsrätten om att den unge ska beredas vård med stöd av denna lag (se ovan om förutsättningar för vård enligt LVU). Nämnden kan också under vissa förutsättningar inom samma tid (fyra veckor) ansöka om att den unge ska vara fortsatt tillfälligt omhändertagen (9 a § LVU).

Lämnar Socialnämnden inte in en ansökan inom den ovan angivna tiden upphör det omedelbara omhändertagandet automatiskt vid utgången av de fyra veckorna. Det omedelbara omhändertagandet upphör också när förvaltningsrätten avgör nämndens ansökan om vård eller fortsatt tillfälligt omhändertagande (9 § LVU).

Det finns också en skyldighet för Socialnämnden att själv besluta om att ett omedelbart omhändertagande ska upphöra när det inte längre finns skäl för att barnet eller den unge ska vara omhändertagen (9 § tredje stycket LVU).

8.2 Utreseförbud enligt LVU

Utreseförbud är en skyddsåtgärd som regleras i 31 a § LVU och kan användas när ett barn riskerar att föras ut ur landet för att giftas bort, tvingas in i en äktenskapsliknande förbindelse eller utsättas för könsstympning. Syftet är att omedelbart skydda barnet från allvarlig hedersrelaterad skada.

Socialnämnden ska ansöka om utreseförbud hos förvaltningsrätten om det finns en påtaglig risk för att barnet förs utomlands eller lämnar Sverige i något av dessa syften. Förbudet innebär att barnet inte får lämna Sverige och att den som har hand om barnet inte får ta barnet ut ur landet.

När situationen är akut kan nämnden även fatta beslut om ett tillfälligt utreseförbud i väntan på rättens prövning. Ett sådant beslut måste underställas förvaltningsrätten samma dag eller senast inom en vecka, i enlighet med LVU:s regler om underställning.

I samband med bedömning av utreseförbud ska socialtjänsten göra en riskbedömning som omfattar både barnets situation, tidigare händelser, familjens intentioner och information från andra aktörer. Bedömningen ska dokumenteras och grunda sig på barnets bästa och barnets rätt till skydd (*Se rutin i kvalitetsledningssystem – "Rutin vid utreseförbud" för mer info*).

8.3 Utgångspunkter Utredning vid LVU ansökan

En utredning som kan leda till tvångsvård ska ge ett samlat underlag för bedömning av:

- om rekvisiten för LVU är uppfyllda (att det föreligger en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas, antingen på grund av förhållanden i hemmiljön, 2 § LVU, eller på grund av den unges eget beteende, 3 § LVU).

- vilka missförhållanden som föreligger,
- skydds- och riskfaktorer,
- barnets behov av vård och stöd,
- vårdnadshavares förmåga,
- om frivillighet är möjlig eller inte,
- barnets inställning och vilken information barnet fått

BBIC:s struktur ska användas som stöd vid analys och dokumentation.

Ytterligare vägledning gällande vårdplan, placeringsformer, umgänge, uppföljning under placering, upphörande av vård, hanteras i *”riktlinje – placering av barn och unga utanför eget hem”*

8.3.1 Barnets rätt att komma till tals

Barn och unga ska alltid få möjlighet att uttrycka sina åsikter. Deras synpunkter ska dokumenteras och beaktas utifrån ålder och mognad. Ett barn som fyllt 15 år är part i ärendet. Även yngre barn ska ges relevant information och möjlighet att komma till tals.

8.3.2 Offentligt biträde

När det bedöms sannolikt att barnet kan behöva vård enligt LVU ska socialtjänsten initiera att offentligt biträde förordnas för barnet och vårdnadshavarna. Biträden ska utses i god tid så att barnet och vårdnadshavarna får det stöd som behövs genom hela processen.

8.3.3 Frivillighet och proportionalitet

LVU får endast användas när frivilliga insatser inte är tillräckliga för att skydda barnet. Bedömningen ska vara förenlig med proportionalitetsprincipen: tvångsvård ska endast tillämpas när den är nödvändig och inte går längre än vad som krävs. Dokumentationen ska visa vilka frivilliga insatser som erbjudits, omprövats eller avbrutits och varför de inte bedöms vara tillräckliga.

8.3.4 Bedömning av samtycke

Vid prövningen av frivillighet ska socialtjänsten bedöma:

- om samtycket är tydligt och omfattar hela insatsen,
- om det är stabilt och hållbart över tid (tillförlitligt, allvarligt menat),
- om samtycke tidigare återkallats,
- om samtycket är fritt från påverkan,
- hur samtycket förhåller sig till barnets bästa.

Ett samtycke som är begränsat, bräckligt eller motsägelsefullt kan inte utgöra grund för frivilliga insatser.

9 Socialtjänstens skyldigheter när barn och ungdomar är misstänkta för eller har begått brott

Barn och unga som misstänks för eller har begått brott är en särskilt sårbar grupp. Socialtjänsten har enligt lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL), socialtjänstlagen (2025:400) och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) ett omfattande ansvar att tidigt stödja barnet,

förebygga fortsatt brottslighet och säkerställa att barnets rättigheter tillgodoses genom hela rättsprocessen. Socialstyrelsens handbok; Barn och unga som begår brott, ska användas som vägledning.

9.1 Polisens underrättelse och socialtjänstens närvaro vid förhör

När polisen underrättar socialtjänsten om att ett barn är misstänkt för brott ska socialtjänsten närvara vid polisförhör med barn under 18 år och bidra med kunskap om barnets situation, vilket följer av 7 § LUL. Vid underrättelsen ska socialtjänsten bedöma barnets behov av stöd eller skydd och vid behov inleda utredning enligt 14 kap. 2 § socialtjänstlagen. Handläggningen ska präglas av tidiga insatser och samverkan med vårdnadshavare, skola och andra relevanta aktörer.

9.2 Barn som är frihetsberövade

Om ett barn är frihetsberövat eller placerat i arrest ska socialtjänsten enligt 23 § LUL besöka barnet utan dröjsmål. Vid besöket ska barnets trygghet, behov och situation bedömas. Socialtjänsten ska överväga om det finns alternativ till fortsatt frihetsberövande och bedöma om barnet behöver stöd eller skydd enligt socialtjänstlagen eller LVU.

9.3 Barn under 15 år

Socialtjänsten har särskilda skyldigheter när barn under 15 år misstänks för brott. Socialtjänsten kan begära polisutredning enligt 31 § LUL om det är av betydelse för den egna utredningen och kan begära bevistalan enligt 38 § LUL när det är viktigt att få domstolens prövning av om ett brott har begåtts. Socialtjänsten ska alltid bedöma barnets behov av stöd eller skydd och inleda utredning enligt socialtjänstlagen.

9.4 Barn och unga 15–20 år

När en ung person mellan 15 och 20 år misstänks för brott ska socialtjänsten lämna yttranden till åklagare eller domstol enligt 11–12 §§ LUL. Yttrandena ska vara aktuella, väl underbyggda och innehålla en professionell bedömning av den unges stöd- eller vårdbehov. Socialtjänsten ska medverka vid domstolsförhandlingar och ta ställning till om behov av vård enligt LVU föreligger, särskilt med hänsyn till skadligt bruk/beroende, kriminalitet eller annat socialt nedbrytande beteende.

9.5 Häktning och prövning av LVU

När åklagare överväger att häkta ett barn ska socialtjänsten alltid överväga alternativ till frihetsberövande, inklusive möjligheten till omedelbart omhändertagande enligt 6 eller 6 a §§ LVU. Även efter ett häktningsbeslut ska socialtjänsten fortlöpande pröva om kriterierna för LVU är uppfyllda och ska vid behov fatta beslut om omedelbart omhändertagande. LVU ska prövas oberoende av om barnet redan är frihetsberövat.

9.6 Påföljder och verkställighet

När domstolen beslutar om ungdomsvård eller ungdomstjänst ansvarar socialtjänsten för att verkställa påföljden, följa upp genomförandet och dokumentera processen. Socialtjänsten ska underrätta åklagare när omständigheter förändras som kan påverka påföljdens bedömning, exempelvis avvikelser eller förändrade förhållanden. Socialtjänsten ska också erbjuda medling för barn och unga under 21 år.

9.7 Särskilt kvalificerad kontaktperson

Barn och unga som riskerar kriminalitet, skadligt bruk och beroende eller annat socialt nedbrytande beteende kan vara i behov av en särskilt kvalificerad kontaktperson. Socialtjänsten ska bedöma behovet av insatsen med utgångspunkt av 6 kap 6 § SoL (förebyggande arbete mot skadligt bruk och beroende) och kan besluta om åtgärden med stöd av 22 § LVU, det så kallade mellantvånget, när förutsättningarna är uppfyllda.

10 Kvalitet och uppföljning av verksamhet

Socialtjänstens verksamhet ska bedrivas med god kvalitet och i enlighet med Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete (SOSFS 2011:9). Kvalitet ska säkerställas både i varje enskilt ärende och på verksamhetsnivå. Arbetet ska vara strukturerat, kontinuerligt och dokumenterat.

10.1 Systematiskt kvalitetsarbete

Alla verksamheter som omfattas av socialtjänstlagen ska ha ett ledningssystem som säkerställer att verksamheten planeras, följs upp, utvecklas och förbättras. Ledningssystemet ska innehålla rutiner för hur arbetet utförs, följs upp och säkras. Detta omfattar bland annat rutiner för handläggning, dokumentation, riskbedömningar, samverkan, avvikelser och klagomålshantering.

Verksamheten ska kontinuerligt identifiera risker och brister samt vidta åtgärder för att förebygga fel, förbättra arbetssätt och förstärka kvaliteten. Det ska dokumenteras hur risker bedöms, vilka åtgärder som vidtas och hur effekten av åtgärderna följs upp.

10.2 Kvalitet i handläggning och dokumentation

Handläggning och dokumentation ska följa gällande lagstiftning, Socialstyrelsens handbok Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten samt kommunens interna rutiner. Det innebär bland annat att:

- utredningar ska hålla god kvalitet och vara tillräckliga för sitt syfte,
- dokumentation ska vara tydlig, korrekt, saklig och spårbar,
- bedömningar ska vara professionella, transparenta och grundade i tillgängligt underlag,
- barnets bästa och barnets rätt att komma till tals alltid ska framgå,
- beslut ska vara motiverade, lagligt grundade och dokumenterade.

Kvalitetssäkring sker även genom intern granskning, ärendehandledning, kollegiala genomgångar och vid behov extern tillsyn från Inspektionen för vård och omsorg (IVO).

10.3 Uppföljning på verksamhetsnivå

Verksamheten ska regelbundet följa upp att handläggningen sker enligt lagens krav, att riktlinjer följs och att insatserna leder till avsedda resultat för barn och unga. Uppföljning kan ske genom:

- egenkontroller,
- intern uppföljning av handläggningstider och rättssäkerhet,
- stickprov och kvalitetsgranskningar av ärenden,
- statistik och analys av inkomna orosanmälningar, utredningar, beslutade insatser och placeringar,
- resultat från brukarundersökningar/kvalitetsundersökningar,
- uppföljning av avvikelser, klagomål och Lex Sarah-rapporter.

Resultat och iakttagelser ska analyseras och leda till förbättringsåtgärder. Åtgärderna ska dokumenteras i ledningssystemet och följas upp.

10.4 Avvikelse- och klagomålshantering

Alla anställda har ansvar att rapportera avvikelser, risker och missförhållanden. Rutiner för avvikelsehantering och anmälningar enligt Lex Sarah ska följas, i enlighet med socialtjänstlagen och Socialstyrelsens föreskrifter.

Klagomål från barn, vårdnadshavare och andra ska tas emot, utredas och följas upp skyndsamt. Klagomål ska ses som en viktig del av verksamhetens förbättringsarbete och bidra till ökad kvalitet.

10.5 Kompetens och rättssäkerhet

Verksamheten ska säkerställa att personalen har rätt kompetens och får kontinuerlig fortbildning inom bland annat:

- Barnrätt
- BBIC

- Våld
- Dokumentation och handläggning,
- Lagstiftning inom SoL, LVU och LUL.

Handledning är ett centralt verktyg för kvalitetssäkring. Regelbunden ärendehandledning och möjlighet till konsultation med sakkunniga ska vara möjligt.

10.6 Uppföljning av riktlinjen

Denna riktlinje ska följas upp varje år eller vid behov, för att revideras med syfte att säkerställa att den är förenlig med gällande lagstiftning, Socialstyrelsens föreskrifter och kommunens mål.

11 Referenser

Lagstiftning

Socialtjänstlag (2025:400)

Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)

Lag (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL)

Offentlighets- och sekretesslag (2009:400)

Förvaltningslag (2017:900)

Kommunallag (2017:725)

Dataskyddsförordningen (EU) 2016/679 (GDPR)

Lag (2018:18) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning

Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen)

Socialtjänstförordning (2001:937)

Föreskrifter och allmänna råd från Socialstyrelsen

SOSFS 2014:5 Dokumentation inom socialtjänsten

HSLF-FS 2019:30 Handläggning av ärenden som gäller unga lagöverträdare

HSLF-FS 2017:79 Behörighet att utföra vissa uppgifter i barn- och ungdomsvården

Socialstyrelsens handböcker och vägledningar

Handläggning och dokumentation i socialtjänsten – Handbok

Att utreda barn och unga – Handbok för socialtjänstens arbete enligt SoL

LVU – Handbok för socialtjänsten

Barn och unga som begår brott – Handbok för socialtjänsten

Våld – handbok om socialnämndens ansvar för våldsutsatta barn och kvinnor

Socialstyrelsens metodstöd för BBIC (Barns behov i centrum)

Socialstyrelsens vägledning – Bedömning av barnets bästa

Socialstyrelsens vägledning – Menprövning och sekretess i ärenden som rör barn

Socialstyrelsens vägledning – Stöd till barn som upplevt våld (barnfrid)